

**Heather Anne Swanson, Marianne Elisabeth Lien & Gro B. Ween
(Red.)**

*Domestication Gone Wild. Politics and Practices of Multispecies
Relations.*

London: Duke University Press 2018, ISBN 978022371335

Harald Beyer Broch

Professor emeritus, Sosialantropologisk institutt, Universitetet i Oslo.

Professor i 20 % stilling ved Institutt for pedagogikk og livslang læring, NTNU. Tilknyttet prosjektet: «Valuing the past, sustaining the future: Education, and identity across three generations in coastal communities. Magistergrad (1974) og Dr. Philos (1990) ved Universitetet i Bergen. Feltarbeid: Hareindianere i Canada, Bonerate, Yamdena og Timpaus i Indonesia, hvalfangst, fiske og barneidrett i Norge. Hovedinteresse er psykologisk orientert antropologi og spørsmål knyttet til kultur, oppvekst, natur og lokalsamfunn.

h.b.broch@sai.uio.no

Domestication Gone Wild, for en boktittel! Er det noe vi trenger nå, er det innsikt og kritiske blikk rettet mot en verden preget av ressursrovdraft, kortsiktig politisk tenking, global oppvarming, dyre- og plantearter som forsvinner i raskt tempo, bare for å nevne noe. En global samfunnsvitenskapelig og langvarig dugnad er prekært for å avsløre vakker retorikk og belyse komplekse sammenhenger i samspillet mellom artene som bebor jorda. Kall det gjerne «multispecies relations» slik forfatterne av denne boken gjør, poenget er at relasjonene som de belyser omfatter langt flere dyr, planter og bakterier enn vi har for vane å interessere oss for. Dette er viktig! Vi må derimot kanskje overveie nytten av begrep som «assemblages», i betydningen *sammenkomstgrupper* der mangfoldige arter møtes eller berører hverandre. For å forstå interaksjoner og relasjoner som utspilles i det forfatterne betegner «assemblages», trengs empirisk kunnskap om hvilke arter som faktisk er i spill. Om ikke denne informasjonen foreligger, overlates leserne til den kunnskap eller manglende kunnskap de har om fler-arts møtenes karakter. Å berike lesernes forståelse av fler-arts møter og bidra til denne diskursen burde moderne antropologer være godt utstyrt til å gjøre gjennom metodiske grep som observasjoner og teorier om kompleksitet og sammensatte årsak-virkningsforløp. Idealet om en antropologisk forskning som setter et holistisk perspektiv i sentrum, er vel viktigere enn noen gang, det er derfor noe frustrerende at en så viktig bok som *Domestication Gone Wild* tidvis gjemmer viktig empiriske data/observasjoner i et abstrakt begrep, assemblages.

Problemfeltet med ressurskrise, oppvarming og biologisk utarming kan studeres over alt. Lokale delstudier på mikro og mesonivåer er like nødvendige som makroperspektiver.

Dyr og planter «bryr» seg sjelden om landegrenser og de skisserte observasjoner har globale uttrykk.

Personlig mener jeg oppdatert økologisk orientert antropologi kan være et nyttig redskap som nettopp understreker sammenhenger mellom biologiske mangfold (inkludert menneskers atferd), habitater, organiske og uorganiske substanser. Her blir *Domestication Gone Wild* et interessant tilskudd.

Slik jeg leser *Domestication Gone Wild*, velger bidragsyterne en alternativ vei når de nærmer seg konsekvensene av hvordan først og fremst folk i Vesten tenker om forhold relatert til det ville og tamme, det usiviliserte og siviliserte og kanskje moderne rasjonalitet og det irrasjonelt primitive. Men klart viktigere peker forskerne på en rekke konsekvenser av hvordan menneskenes temming av andre (mennesker, dyr, planter, landskap og hav) oftest ledages av uforutsette, gjerne uønskede og destruktive konsekvenser. For å gripe fatt i slike problemstillinger diskuterer bidragsyterne til antologien hva «domestisering» eller temming av de/det ville betyr og innebærer. Artiklene/kapitlene i boken viser klart at det tamme i betydningen husdyr og jordbruksvekster kan ha forskjellige betydninger og ikke så overraskende er innholdet kulturelt formulert. Boken fremhever og diskuterer både den konseptuelle betydningen av temming og hvilke konsekvenser den konvensjonelle ordbruket noen ganger synliggjør, andre ganger gjemmer. Det tamme og temmingsprosjekter beskrives og analyseres fra svært forskjellige kontekster og regioner: fra norske fjorder til fluefiske i Sør-Afrika, vi møter griser på Filipinene og i Danmark, rovfugler i England og fugler i hus på Helgelandskysten, for å nevne noen kontraster.

Domestication Gone Wild har 12 bidragsytere og like mange kapitler inkludert en fyldig teorifylt introduksjon, skrevet av redaktørene Swanson, Lien og Ween i fellesskap og en provokasjon fra Anna Lowenhaupt Tsing, *Nine provocations for the study of domestication*, som etterord. Kap. 1: *Breeding with birds of prey* (Sarah Asu Schroer,); 2: *Pigs and spirits in Ifugao* (Jon Henrik Ziegler Remme,); 3: *Dog ears and tails* (Natasja Fijn,); 4: *Farm animals in a welfare state* (Inger Anneberg & Mette Vaarst); 5: *Ducks into houses: domestication and its margins* (Marianne Elisabeth Lien,); 6: *Domestication gone wild* (Heather Anne Swanson); 7: *Natural Goods on the fruit frontier* (Frida Hastrup); 8: *Domestication of air, scent and disease* (Rune Flikke); 9: *How the salmon found its way home* (Gro B. Ween, & Heather Anne Swanson); 10: *Wilderness through domestication* (Knut G. Nustad).

Det er slett ikke alltid alle kapitler i en antologi er lesverdige, her har vi et unntak. Til tross for den enorme geografiske spredningen av tema og spesifikke fokus utfyller artiklene hverandre slik at samlingen danner en helhet det tar litt tid å se, en må lese seg til den, men den er der. Herved er alle bidragene anbefalt!

Allikevel vil jeg konsentrere meg om artikler jeg fant spesielt interessante gitt rammen for min lesning av boken. Det er selvfølgelig mulig med andre innfallsvinklinger, som for eks. en dyptfølt interesse for aktør/nettverk teori og «Latourianske» termer.

Redaktørene utbroderer hva leserne har i vente gjennom forordet. De tar utgangspunkt i en historisk gjennomgang av hvordan temmingen av det og de ville har foregått og til en viss grad er knyttet til utvikling, fremskritt, fra det enkle primitive til det raffinerte siviliserte. Disse ideene danner grunnlaget for euroamerikaneres konseptualisering av verden slik vi kjenner den i dag. Hva innebærer så temming av dyr og planter slik at de blir nyttige for mennesker uten å skade eller fjerne de temmedes livsglede/muligheter/potensialer? Forfatterne mener at når vi involverer oss i domestiseringsstudier og analyser vil vi forstå bedre hvordan ideer om planter og dyr også er politisk relevant for oppfatninger av menneskers ulikheter. Tiden er overmoden for å revidere kjente forestillinger om sammenhenger mellom det ville og det tamme, om sivilisasjonens fortrefelighet – kanskje? Revisjonen inne-

bærer en bevisst tanke-dekolonialisering, skriver Swanson, Lien og Ween. For å komme videre er det viktig å undersøke perifere klynger også av tamme planter og andre dyr enn mennesker. Perifere i denne sammenheng betyr at interaksjonsklyngene i seg selv er langt fra perifere, men lite kjent eller uinteressante for folk flest, inkludert hegemoniske eliter. Hva det betyr at dyr er temmet, eller tamme og i hvilken grad er det nyttig å begrepsfeste temmede landskap? Hvordan påvirker temming av for eks. jordbruksområder, artsmangfoldet og livet som utfolder seg der? Som leser slår det meg at det opplagt er viktig å studere hva som foregår i klynger av forskjellige arter med ulike former for tamhet. Hvordan påvirker artene hverandre gjennom både subtile skjulte og åpne interaksjonsmønstre. I lys av en alternativ tolkingsmodell blir det viktig å vite hvilke, også flest mulig av artene, som deltar i møtene. Får vi bred nok innsikt, kan kanskje relasjonene klassifiseres som symbiotiske, parasittiske eller nøytrale. Med slike begrep ser vi lett at sammenstimlinger av arter finnes over alt, slik sett blir skala svært viktig. Avgrensninger av systemer kan være forførende.

Griser skal være intelligente og renslige dyr om de får rå seg selv. Ifugaos og danske griser lever under svært forskjellige vilkår. Remme, som presenterer oss for de filippinske grisene, utfordrer hva en tamgris er eller hvordan den oppfører seg. Han faller ikke for fristelsen til å gradere tamhet, ved for eks. å foreslå at grisene som går sine turer i skogen er halvtamme. Han stiller også spørsmål om hvorvidt Ingolds ide om tamme dyr som dominert av eierne i motsetning til relasjoner med ville dyr basert på tillit. Remme antyder at tamdyr vel kan forholde seg til mennesker både i kraft av tillit og dominans. Hvem som kan betegnes som husdyr er tydeligvis kulturelt betinget. Hos Ifago er det to slags eiere av svin, de ville svinene i skogene er åndenes *husdyr* og ifølge Remme har hverken mennesker eller ånder full kontroll over dyrene sine. Gjennom sammenfildrede relasjoner mellom forskjellige dyr, planter og mennesker ser vi hvordan også mennesker, svin, snegler og våtris inngår i økologiske samspill (min terminologi der).

Sett med antroposentriske øyne ville jeg nok foretrekke å være et filippinsk skogssvin fremfor en gris i et dansk industrifjøs. Anneberg og Vaarst spør om dyrevelferd er et nyttig begrep når diskusjonen kommer inn på tamgris og svinehold. Vil ideen om dyrevelferd få oss til å se dyrene på en ny måte, eller rett og slett få oss til å måtte forholde oss til dem? Svinehold er også utkomme av mangearts relasjoner. 80 % av dansk jordbruksland benyttes til monokulturproduksjon av husdyrfor. Her som ellers er økonomisk profitt drivkraften bak kjøttproduksjonen, det er om å gjøre å utnytte plass og optimalisere effekten av foret. Kontakten mellom artene, mennesker og svin, minimeres ved bruk av for eks. foringsteknologi; Grisene hormon behandles for tyngre kjøttvekt, gis antibiotika mot infeksjoner og vaksiner mot sykdom. Anneberg og Vaarst hevder at industriproduksjonen av danske svin opprettholdes gjennom en villet blindhet for konsekvensene av produksjon og konsum - for dyrene, naturmiljøet og klima.

I en tidsepoke preget av menneskeskapte dyptgripende miljøforandringer på jorden overasker verden oss til stadighet, på godt og vondt. Swanson påpeker i kapittelet «Domestication gone wild» at menneskeskapte prosjekter har fatale, ofte uforutsette konsekvenser ved å ødelegge eksisterende økosystemer. Og allikevel finnes det arter som danner nye allianser innenfor rammene av industrielle ødeleggelser. Hvis vi tar ideen på alvor, ideen om at menneskene aldri har full kontroll – at vi aldri kan skape den ideelle verden – da er det ville allestedsnærværende på samme måte som det temmede. Ifølge Swanson (s. 142) er dette et forhold som kjennetegner antropocene (s. 143).

De fleste er kjent med temmingen av enkeltarter enten det er fugler, pattedyr, fisk eller nyttevekster, men hva med landskap eller kanskje enda fjernere – temmingen av havområder? Swanson tar oss med til det nordlige Stillehavet og belyser hvordan storstilt utsetting av

smolt fra Japan forandrer både havet og Alaska. Fremstillingen hennes er klar, kanskje en overraskende og nyttig vekker, lite er så enkelt som det kan se ut som, tukling med miljøet får konsekvenser. Temmingen av havområder også ved frittsvømmende chum laks innebærer nye avgjørende flerartsmøter, konfrontasjoner og interaksjon. Det essensielle er at vår eller menneskenes innblanding, her utsetting av laks, påvirker forholdene i havet, setter avtrykk, spor i svunnen tids villmark. For egen regning vil jeg tilføye at havet er spesielt interessant fordi så mye av det som skjer der, i vannmassene, vannets konstitusjon og langs bunnen er skjult for direkte innsyn. Trålflåten etterlater seg uutslettelig spor gjennom korallrev og langs havbunn på mange dyp, det er mulig å si den har pløyet opp flere fiskebanker (van Ginkel 2009). Noe vi kjenner til, men få tar avstand fra dette fisket enkelte tjener store penger på og bestemmende myndigheter synes å lukke øynene for negative konsekvenser.

Fremfor alt viser bidragsyterne til fruktbarheten av å redefinere godt kjente begreper og i noen tilfelle utvide innholdet i dem. Prosedyren åpner for å oppdage, noen ganger overraskende sammenhenger, også slik at vi ser sammenhengen mellom dem. Her og nå trenger vi en kritisk etnografi og antropologi som retter fokus nettopp mot artenes berøringspunkter, interaksjon og kanskje aller mest menneskeskapt destruksjon av levevilkårene for alt for mange av artene vi deler planeten med. *Domestication Gone Wild* tilbyr oss en innfallsvinkel til en slik kritisk samfunnsvitenskap. Antologien skaper ettertanker og stimulerer til arbeidet med å finne flere faglige strategier for å dokumentere og analysere alvoret i dagens manglende økologiske bevissthet.

Anbefales!

Referanser

Van Ginkel, Rob (2009). *Braving Troubled Waters. Sea Change in a Dutch Fishing Community*. Amsterdam: Amsterdam University Press.